

הרשות הלאומית
לבטיחות בדרכים

משרד החינוך
אגף זה"ב

שבוע המחויבות הלאומי לבטיחות בדרכים

מערכי שיעור < דצמבר 2008

**הרשות הלאומית
לבטיחות בדרכים**

יום המחויבות הלאומי לבטיחות בדרכים

בפני מדינת ישראל עומדת משימה לאומית, להוביל תרבות של חברה בטוחה וסובלנית בדרכים ולהפחית את מספר ההרוגים בתאונות דרכים.

שינוי זה אפשרי – בתהליך ארוך, עקבי ונחוש של חינוך והטמעת ערכים המתחיל בילדים מגיל הגן ועד בגרותם בכיתות יב' ומחייב שתופי פעולה ואנשים מחויבים.

דמות המחנך/כת, הינה דמות משמעותית בחייו של הילד ונתפשת בעיניו כמובילה, מכוונת וכמודל לחיקוי. הדרכה והכוונה ממוקדת ומותאמת שלכם, המחנכים, תסייע לילדים בהקניית מיומנויות להתנהגות בטוחה בדרכים, בהעלאת המודעות לסכנות הקיימות בסביבת הכביש ותעצב תרבות של סובלנות.

אנו ברשות הלאומית לבטיחות בדרכים מאמינים בטוחים כי מערכי השיעור המצורפים שהוכנו לקראת יום המחויבות הלאומי יאפשרו את העשרת ידיעתם של הילדים, ויקנו להם כלים להתנהגות בטוחה בדרכים.

כמנהלים, כמחנכים וכהורים יש בידכם העוצמה והכוח להוביל תהליך של שינוי ברמת המודעות של ילדי ישראל לנושא.

בטיחותם של הילדים היא חובה המוטלת על כולנו והיא באחריותנו.

בברכה,

יאיר דורי

מנכ"ל

הרשות הלאומית לבטיחות בדרכים

כתיבה ועריכה

אגף זה "ב משרד החינוך: ד"ר רחל רותם, מקס אבירם, נחמיה זרחוביץ
הרשות הלאומית לבטיחות בדרכים: יונת מרטון, בתיה לוי

מערך שיעור לחטיבות הביניים למורים, למחנכים ולרכזים לבטיחות - בדרכים בבתי - הספר.

בן 13 רכב על אופניו ללא קסדה - נפל ונהרג

נער בן 13 נהרג לאחר שנפל על ראשו בעת רכיבה על אופניים.

לפני מספר ימים הוא יצא עם חברים לרכוב על אופניים ברחובות העיר. "הוא נפל על ראשו, ספג חבטה אדירה בראש ואיבד את ההכרה", סיפר דודו.

אמבולנס של מד"א פינה אותו לבית החולים למחלקה הנורוכירורגית.

הוא אושפז במצב אנוש, ובסוף השבוע נפטר.

בעת ההלוויה סיפר לכתבנו שכן וידיד קרוב של המשפחה, "קשה להאמין שפרח כזה נקטף, מדובר בילד עם לב של זהב, שנהג מידי יום לקחת קשיש נכה בן 85 לבית הכנסת. איבדנו ילד מקסים. אני קורא לכל ההורים במדינה להשגיח שהילדים יחבשו קסדות בזמן הרכיבה על האופניים", אמר.

"זה כאב לב נורא, רק עכשיו חגגנו את בר המצווה שלו. זהו ילד שאהב טבע ובעלי חיים, ופתאום אנו מאבדים אותו בדרך כל - כך אכזרית", סיים בדמעות דודו.

(מן העיתונות)

נוסף לשלום מחלון האוטובוס וראשו נחבט בעמוד

א' תלמיד בן 14 נהרג ביום שישי כאשר ראשו נחבט בעמוד חשמל, בשעה שהוציא את פלג גופו העליון מבעד לחלון אוטובוס שהחל בנסיעה.

התלמיד, שלמד בפנימייה במרכז הארץ, נסע באוטובוס עם חבריו בדרך לחופשת סוף-שבוע בבית. מידי פעם עצר האוטובוס בתחנות לצד הדרך, הנהג פתח את הדלת האחורית והתלמידים ירדו תוך כדי נפנוף לשלום וקריאות פרידה מהחבר'ה.

באחת התחנות, לאחר שירדו מספר תלמידים, פתח א' את החלון שבצד הימני של האוטובוס והוציא את פלג גופו העליון מחוץ לחלון כשהוא מנופף לחבריו לשלום.

הנהג סגר את דלת האוטובוס והחל בנסיעה.

א' שהביט לאחור אל חבריו שעל המדרכה לא הבחין בסכנה המתקרבת מלפנים. על המדרכה במרחק של 20 סנטימטר משפת הכביש ניצב עמוד חשמל מבטון יצוק. כעבור שנייה נחבט ראשו של א' בעוצמה בעמוד החשמל והוא נהרג במקום.

חבריו שישבו סביבו צרחו בבהלה. הנהג הבין שמשהו קרה ועצר מיד ברחבת חנייה סמוכה. צוות מגן דוד אדום שהוזעק למקום קבע את מותו של הילד.

הנהג נעצר לחקירה ושוחרר.

על פי כל הסימנים הוא אינו אשם באסון, כי היה עליו להתרכז בצידו השמאלי של הרכב כדי להשתלב בתנועה ביציאה מהתחנה.

באוטובוס ההסעה היו שלטים המזהירים בפירוש מפני הוצאת ידיים וראש מהחלון.

(מן העיתונות)

הצעה למערך שיעור למורים, למחנכים ולרכזים לבטיחות בדרכים

מטרת השיעור:

1. התלמידים יכירו באחריותם האישית להתנהגותם ולפעולותיהם בהקשר לבטיחות בדרכים.
2. התלמידים יפתחו מודעות להשפעתה של הקבוצה החברתית בעת נטילת סיכונים ובנושא ההתנהגות הבטיחותית.
3. התלמידים יגלו נכונות לפעול יחד למניעת תאונות ולשמירת הבטיחות בדרכים, וייזמו פעילויות לטיפול סובלנות הדדית וליצירת אווירה נעימה בדרכים.

אמצעים דידקטיים:

1. שתי כתבות מהעיתונות (רצוי לצלם את הכתבות בששה או שבעה עותקים).
2. 6-7 בריסטולים לסיכום הדיונים הקבוצתיים.

משך השיעור: 60-90 דקות.

מבנה השיעור:

א. דיון במליאת הכיתה

1. **הקדמה:** הסבירו לתלמידים שבשיעור הזה הם יפגשו בשני אירועים אקטואליים של תאונות דרכים שאירעו לתלמידים בני 13-14. מטרת השיעור היא לעסוק בתאונות אלה מהיבט של חשיבה מניעתית ובטיחותית, כלומר – כיצד למנוע תאונות דרכים שכאלו.
 2. קראו בקול את שתי הכתבות. כדאי לקרוא את הכתבות בהטעמה ובשקט המתאים לנושא טרגי שכזה. עם זאת צריך להימנע מדרמטיזציה מוגזמת גם בקריאה וגם במהלך הדיונים.
 3. שיחה לאחר הקריאה: אמרו לתלמידים שכתבות שכאלה תמיד מעלות את השאלה הקשה: מה יכולנו לעשות על מנת למנוע את האסון הזה. שאלה זו מופנית אל כל האנשים בכלל ואל הגופים האחראים על נושא הבטיחות ומניעת התאונות בפרט.
- בקשו מהתלמידים למנות את הגורמים שיכולים לסייע בנושא.
- רשמו על הלוח את שמות הגופים שיעלו התלמידים והוסיפו משלכם.

סביר שעל הלוח תהיה הרשימה הבאה:

- נהגים (ובמקרה זה נהגי האוטובוסים)
- הורים (ובני משפחה)
- מחנכים
- תלמידים (חברים של התלמידים שנפגעו)
- משטרת ישראל
- משרד התחבורה
- מערכת המשפט
- מע"צ
- הרשות הלאומית לבטיחות בדרכים

ב. עבודה בקבוצות

חלק א'

1. חלקו את התלמידים לקבוצות כשבכל קבוצה 5-6 תלמידים. כל קבוצה תייצג אחת מהקבוצות הרשומות על הלוח.
 2. בקשו מכל קבוצה לדון במה יכולה הייתה קבוצה זו לסייע למניעת תאונות שכאלו.
 3. חלקו לכל קבוצה בריסטול ובקשו מהתלמידים לחצות את הבריסטול.
- בחצי הראשון לכתוב כיצד יכולה קבוצת ה... (נהגים, חברים, הורים, מחנכים וכו') לתרום למניעת תאונות דרכים.

בחצי השני: רשימה של הצעות מעשיות לפעילות בבית הספר ובקרב הקהילה כולה למניעת תאונות דרכים. הקציבו לפעילות זו 15 דקות ואמרו לתלמידים לבחור מכל קבוצה תלמיד שיציג את עמדת קבוצתו בפני מליאת הכיתה.

חלק ב'

האם צריך להישען רק על השלטונות והגופים והארגונים העוסקים בתחום בטיחות בדרכים או שלאזרח, לפרט ולחברה יש גם תפקיד חשוב בנושא?

ג. סיכום במליאה

1. כל נציג קבוצה יציג את הבריסטול של קבוצתו וידווח על עיקרי הדיון שנערך בקבוצתו.
2. דיון מסכם.

למורים

א. רצוי לנתב את הדיון לממד האחריות האישית של הפרט ולתפקיד המכריע שיש לחברים וליכולת ההשפעה שלהם.

בשני האירועים ברור שהתלמידים ידעו את הכללים:

באירוע האופניים – נושא הקסדה טופל כל-כך הרבה בהסברה ובתקשורת והתלמידים בוודאי יודעים שחשוב לרכוב עם קסדה על הראש, ובכל זאת אינם עושים זאת (אפשר לשאול את התלמידים כמה מהם רוכבים על אופניים ולאחר מכן לשאול כמה מהם חובשים קסדה על הראש. מדוע הם חובשים קסדה? ומדוע לא?).

גם באירוע באוטובוס ברור שכל תלמיד יודע שאסור להוציא חלק גוף מהחלון, ולפי הכתבה בעיתון היו על כך גם אזהרות כתובות באוטובוס. אם כך, מדוע בכל זאת אנו עושים דברים לא בטיחותיים וכיצד חברים יכולים להשפיע על התנהגותנו.

זכרו – איננו מחפשים אשמים אלא תלמידים שמוכנים לקחת על עצמם אחריות אישית למניעת תאונות דרכים ומחויבות לפעילות למען הבטיחות בדרכים.

לייעוץ ולקבלת חומרי למידה נוספים מומלץ לפנות אל הממונים המחוזיים באגף זהירות ובטיחות בדרכים, משרד החינוך.

מעריך שיעור בנושא קסדות לחטיבות הביניים

מהלך הפעילות:

המעריך להוראת נושא הרכיבה הבטוחה יילמד במסגרת שני שיעורים.

שיעור ראשון – בעיות הבטיחות של רוכב האופניים

שלב א': עבודה בקבוצות

המורה יחלק את הכיתה למספר קבוצות של 4-5 תלמידים כל אחת. כל קבוצה תקבל עותק של חומר הרקע המצורף. לאחר עיון בחומר תכין הקבוצה נייר עמדה לדיון באחד מהנושאים הבאים:

- תאונות אופייניות לרוכבי אופניים
- בעיות בטיחות ומגבלות של רוכב האופניים
- חשיפת רוכב האופניים לפגיעת מכונית
- הסכנה שבפגיעות ראש
- מדוע חשוב לשכנע ילדים לחבוש קסדה

התלמידים יקיימו דיון פנימי במסגרת הקבוצה, יבחרו באחד הנושאים ויעלו את הנקודות העיקריות על הכתב. אפשר גם ליצור "מסע פרסום" לחבישת קסדות ולהציע לתלמידים לחבר שירים, זמרירים (ג'ינגלים) או ציורים.

שלב ב': במליאת הכיתה

נציג של כל קבוצה יציג את הנושא שנדון בקבוצתו וינמק את עיקרי הדברים שהועלו בה. לאחר כל הצגה יתקיים דיון קצר שבו תלמידים יתייחסו לדברים, ויוסיפו הצעות לרעיונות שהועלו. המורה ינחה את הדיון וישלב שאלות משלו לקידום ליבון של הנושא.

חומר רקע

גודל האופניים מותאם לרוכב

אופניים גבוהים מדי מערערים את היציבות ומביאים לאיבוד שיווי המשקל ואין להשתמש בהם. הוא הדין לגבי אופניים נמוכים מדי. האופניים מותאמים לגובה הרוכב כאשר הוא יכול להגיע עם שתי רגליו לקרקע במצב של ישיבה. כווננו את גובה המושב באופן שתוכלו לשבת עליו בביטחון ולהניע את רגליכם באופן חופשי.

שעות החשיכה

החשיכה טומנת בחובה סכנה רבה לרוכב האופניים. עליו לנקוט כל אמצעי כדי להיראות למרחק רב ככל האפשר. תאורת פנסי האופניים חלשה מכדי להעניק לרוכב ביטחון. אורות פנסי האופניים נבלעים באורות הסביבה, ונהג מבחין ברוכב אופניים רק כאשר הוא קרוב מידי. שימוש במחזירי אור על גוף הרוכב ועל האופניים, בנוסף לפנסים, יגביר את הסיכוי להיראות ממרחק רב יותר. מחזירי אור בגלגלי האופניים יאפשרו להבחין באופניים גם מהצד.

סוגי התאונות והפגיעות

רוב הפגיעות של רוכבי האופניים הן פגיעות ידיים ורגליים, אולם הפגיעות החמורות הן פגיעות גב, ראש ופנים. אלו הן הפגיעות הגורמות לסבל רב, לנכות ולעיתים גם למוות.

תאונות כתוצאה מאובדן שיווי משקל ונפילה

- התאונה נגרמת לרוכב שגובה האופניים אינו מתאים לגובהו.
- התאונה נגרמת כאשר אין לרוכב עדיין שליטה מלאה באופניים ובמיומנות הרכיבה.
- התאונה נגרמת מביצוע פעולות חדות ומרכיבה ב"זיג-זג", מחוסר מיומנות או מתוך "שוויץ".
- התאונה נגרמת מהרכבת נוסע נוסף.

תאונות של אופניים ושל כלי רכב מנועי

- רוב התאונות הקטלניות שבהן מעורבים ורוכבי האופניים הן תאונות התנגשות עם כלי רכב ממונע.
- ההתנגשות נגרמת כאשר רוכב האופניים נוסע באמצע הכביש.
- התאונה נגרמת כאשר רוכב האופניים פונה פנייה חדה ופתאומית.
- התאונה נגרמת כשהרוכב עובר בין מכוניות וסוטה מצד לצד בלי לסמן לנהג שמאחוריו על כוונתו.
- התאונה נגרמת כשהרוכב חוצה צומת ברמזור אדום.
- התאונה נגרמת בלילה, כאשר האופניים והרוכב אינם מצוידים באביזרי תאורה ובמחזירי אור.
- תאונות בלילה הן חמורות ביותר ולעיתים גם קטלניות. הפגיעות הן בראש, בבטן ובגב.

קסדות

אחוז גבוה מאוד מהפגיעות של רוכבי האופניים הן פגיעות ראש, וניתן לצמצם אותן רק על ידי חבישת קסדה. קסדה היא אביזר בטיחות חשוב מאין כמוהו לשמירה על הראש מפני פגיעות הנגרמות בתאונה או כתוצאה מנפילה, ועלולות להיות קטלניות.

כל רוכבי הרכב הדו – גלגלי חייבים לחבוש קסדות: רוכבי אופנועים, רוכבי אופניים, נוסעי גלגליות.

הקסדה עשויה מחומרים פלסטיים קשיחים והיא קלת משקל ומרופדת מבפנים בחומרים סופגי חבטות, הבולמים את עוצמת הפגיעה.

השימוש בקסדות כאמצעי הגנה נפוץ כבר שנים רבות, ובמדינות רבות בעולם החוק מחייב חבישת קסדה גם בעת רכיבה על אופניים.

שיעור שני – סיפורו של עדי

עדי, נער בן 14, לומד בבית ספר תיכון בחיפה. בחופשת הקיץ שבין כיתה ח' לכיתה ט', נפגע בתאונת דרכים וכמעט איבד את חייו. עדי רכב על אופניו בכל הזדמנות: מהבית לבית הספר, לביקור אצל חברים, לחוגים במתנ"ס וגם סתם כך, להנאתו, במעלה הרחובות לכיוון האוניברסיטה וחזרה בירידה התלולה.

עדי הוא דוגמא לנער צעיר היודע לרכוב היטב על אופניו ונזהר מפני מכוניות. הוא נפגע על ידי מכונית שנהגה לא הבחין בו בשעה שרכב בצדו של רחוב לא סואן בשעת בין ערביים. המכונית פגעה באופניים והפילה את עדי על הכביש, ראשו של עדי נחבט בשפת המדרכה הוא איבד את הכרתו.

עדי הובא לבית חולים ושם, בניתוח ארוך ומסובך, הצליחו הרופאים לאחות את השברים בגולגולתו ולהציל את חייו. במשך חמישה חודשים היה עדי רתוק למיטתו ונאסר עליו ללכת. לאחר מכן הוא נזקק לטיפולים ממושכים ולתרופות לשיכור כאבים במשך זמן רב. עדי חזר ללימודים רק כעבור שנה. הוא נאלץ לנטוש את אופניו ועדיין סובל מאיבוד שיווי משקל ומכאבי ראש המונעים ממנו להתרכז בלימודים. המחיר היקר ששילם עדי יכול היה להיחסך – אילו רק חבש קסדה לראשו.

אופן ההפעלה

התלמיד המגלם את עדי יישב במרכז הכיתה. בעלי התפקידים האחרים יבואו לבקרו, ישהו זמן מה במחיצתו, חלקם עומדים וחלקם יושבים לידו. המורה ייתן למשחק לזרום, אך יוכל להנחות את התלמידים שאינם נמצאים ליד "מיטתו" של עדי.

יש כמה אופני התנהגות שאפשר להציע לתלמידים, כגון:

- מפגין שיתוף פעולה ומקשיב לדברי הזולת.
- עומד בתוקף על דעתו ומושך אליו תשומת לב.
- מתבייש, כמעט ואינו מעורב בשיחה.
- מפגין חרדה ומבטא זאת בדיבורו ובהתנהגותו.
- ערני ופעיל, זורק רעיונות לחלל האוויר.

בעלי התפקידים

- עדי – הילד שנפגע.
- קבוצת חברים הבאים לבקרו.
- רופא – בבית חולים.
- חברה – חברתו של עדי.
- אבא – אביו של עדי.
- אמא – אמו של עדי.
- דוד – בן דודו של עדי, ששירת בצנחנים.

שאלות לדיון

- מדוע רוכב אופניים פגיע יותר מנוסע ברכב ואף מהולך רגל?
- מהן מגבלותיו של רוכב אופניים בהשוואה לנוסע ברכב?
- מדוע פגיעת ראש חמורה כל כך?
- מתי קסדה עשויה להציל את חיי הרוכב?
- האם לקסדה יש יתרונות נוספים בלילה?
- כיצד ניתן להשפיע על ילדים לחבוש קסדה?

שלב ג': משחק תפקידים

המורה יקרא את סיפור המעשה לפני הכיתה, ויסביר את כללי משחק התפקידים. משחק התפקידים מבוסס על סיפור המעשה המתרחש לאחר התאונה, כשהנפגע מאושפז בבית החולים.

המורה יזמין תלמידים לשחק את תפקידי הנפשות הפועלות.

התלמידים שנבחרו יקבלו כרטיסי תפקידים (מצורפים), וילמדו אותם. הכרטיסים מתארים באופן כללי ביותר את הדמויות והתלמיד ישלים את השאר לפי התפתחות המשחק ועל פי דמיונו.

כרטיסי משתתף

עדי – הנער שנפגע בתאונה

עדי כועס על כולם, הוא אינו מבין למה דווקא לו זה קרה, למה הנהג לא ראה אותו ופגע באופניו. כעסו מופנה אל כל הסובבים אותו. הוא סובל ולא מבינים אותו.

חברים – חבריו של עדי שבאים לבקרו

חלק מהחברים עדיין שרויים בהלם וחוששים ממה שיראו כשיבואו לבקר את עדי. יש חברים שמתעלמים מהמצב ומנסים להתנהג כגיבורים הבאים לשתפו בחוויותיהם, אך בעצם הם מזועזעים ממה שקרה לחברם. הם שואלים את עצמם האם זה יכול לקרות גם להם.

הרופא – המטפל בעדי בבית החולים

אינו מעורב באירועים החברתיים המתרחשים סביב מיטתו של עדי. הוא משיב לשאלות החברים וההורים על מצבו של עדי. תפקידו להדגיש את חשיבות חבישת קסדה בעת הרכיבה על אופניים.

החברה – ידידתו של עדי

דואגת ואף חרדה לשלומה של עדי. התנהגותה מלאכותית והיא אינה מוצאת את מקומה. בהמשך הופך יחסה לרחמים ועל רקע זה נוצר קרע בינה לבין עדי. הוא אינו רוצה שירחמו עליו. כל משתתפת בתפקיד זה תבחר לעצמה דרך התנהגות מסוימת בנסיבות אלה.

הורים – אביו ואימו של עדי

הם דואגים לו ומשרים אווירה של פינוק ותמיכה. האם מאבדת את השליטה מעט, ובוכה לפעמים. האב מחפש כל הזמן את הרופא כדי לשאול על מצבו של עדי.

דוד – בן דודו של עדי

שירת בצנחנים ומהווה מודל לחיקוי ודמות נערצת על עדי. דוד אינו יודע איך להתייחס אל עדי. הוא חרד לשלומה, הוא יודע שעדי מעריץ אותו ורוצה להידמות אליו, אך ברור לו שלאחר התאונה עדי לא יוכל להתגייס לצבא.

